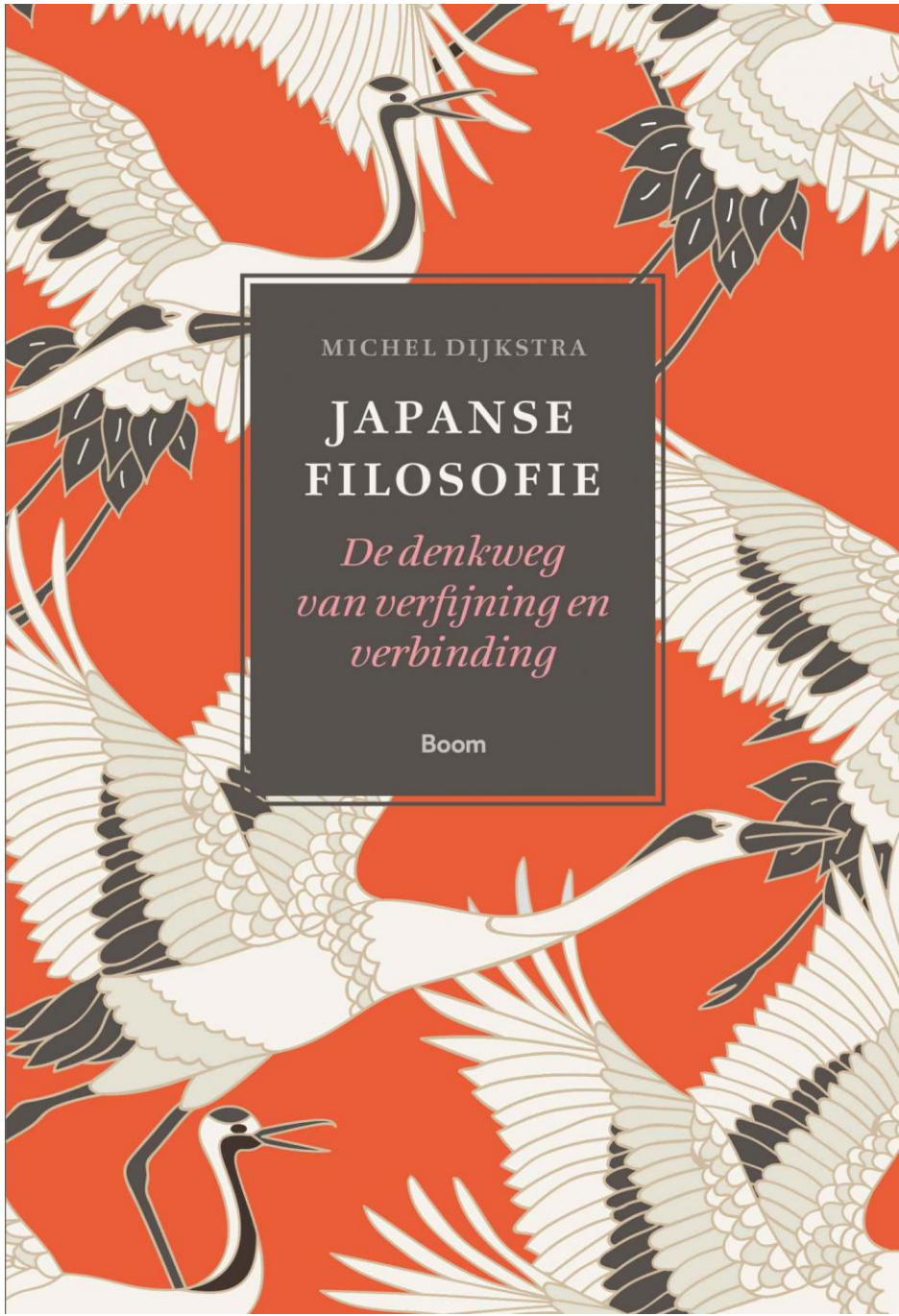

Wat is Japanse filosofie?

Spiegel voor het Westen

Dr. Michel Dijkstra

MICHEL DIJKSTRA

JAPANESE
FILOSOFIE

*De denkweg
van verfijning en
verbinding*

Boom

Proloog: het betreden van de *torii*

Torii bij een shintō-schrijn op de berg Hakone

Overdenkingen bij ‘Japanse filosofie’

- Het klassieke Japans kent geen woord voor ‘filosofie’; de term *tetsugaku* (‘wijsheidsleer’) wordt bedacht als men in aanraking komt met ‘ons denken’ (tweede helft 19^e eeuw)
- Als we toch het woord ‘filosofie’ gebruiken, komen twee vragen op: 1) Is alle filosofie uit Japan ‘Japanse filosofie’? En 2) Heeft de filosofie uit dat land een typisch ‘Japans’ karakter?
- Zo ja: wat maakt ‘Japanse filosofie’ Japans?

Het karakter van de Japanse filosofie (1)

- Net als de Chinese filosofie is de Japanse wijsbegeerte praktisch van aard: gericht op het ‘hier en nu’ en niet op metafysische speculaties
- Men zoekt de Weg (Jap. *dō*), de juiste manier om de staat te besturen en om het leven van “het individu” in goede banen te leiden. Japanse filosofie is dus een **denkweg**
- Stromingen: shintoïsme, boeddhisme, (neo)confucianisme
- Dilemma van de Japanse filosofie: enerzijds gerichtheid op de Chinese cultuur (zie de betiteling *Nippon* ‘Land van de Rijzende Zon’), anderzijds nationalisme
- Nationalisme speelt een grote rol bij WO II

Het karakter van de Japanse filosofie (2)

- De eerste geschreven bronnen in het Japans dateren uit de 7^e -8ste eeuw
- In die tijd proberen de heren van de Yamatoclan Japan te unificeren onder hun bewind. Men ontleende op grote schaal uit China
- De vroegste keizers (*tennō*) maakten gebruik van a) militaire pressiemiddelen en b) een systeem van rituele functies en tempels
- Macht werd verstevigd door twee mythenbundels: de *Kojiki* (*Verlag van aloude zaken*) en de *Nihon Shoki* (*Kroniek van Japan*)

Het karakter van de Japanse filosofie (3)

- Keizer stamt af van Amaterasu (zonnegodin)
- Ritueel systeem zorgde voor een sterke greep op de verering van locale krachten of godheden (*kami*). Deze verschilden per plaats en worden later geünificeerd onder de noemer *shintō* ‘Weg der krachten / goden ’
- Binnen deze cultus stond reinheid en vegetarisme centraal
- De *kami* kunnen de staat en de individuele burger beschermen, maar moeten ook onder bedwang gehouden worden door een *kami-meester*

De mythe van Amaterasu uit de *Kojiki*

(Verslag van aloude zaken) (1)

- De goden Izanagi en Izanami zijn broer en zus. Samen roeren zij vanuit de hemel een met juwelen bezette speer in een kosmische oersoep. Door deze roerbeweging ontstaat Awaijima, het eerste eiland van Japan, waarop een hemelpilaar staat. Ze lopen om de pilaar heen en dan zegt de vrouw ‘Hé leuke vent!’ en de man ‘Hé leuke meid!’ Ze trouwen. Izanami baart de overige eilanden van Japan en een groot aantal goden. Tijdens het baren van de vuurgod vat zij echter vlam en bezwijkt. Izanami’s schim komt in een onderaards dodenrijk terecht. Izanagi hervindt zijn vrouw, maar breekt zijn belofte om niet naar haar te kijken. Voor straf verjagen de demonen hem uit het dodenrijk. Izanagi wast zich schoon in een baai. Terwijl hij zich wast ontstaan uit zijn ogen de maangod (Tsukuyomi) en de zonnegodin Amaterasu. Uit zijn neus komt de stormgod (Susanoo) voort.

De mythe van Amaterasu uit de *Kojiki* (*Verlag van aloude zaken*) (2)

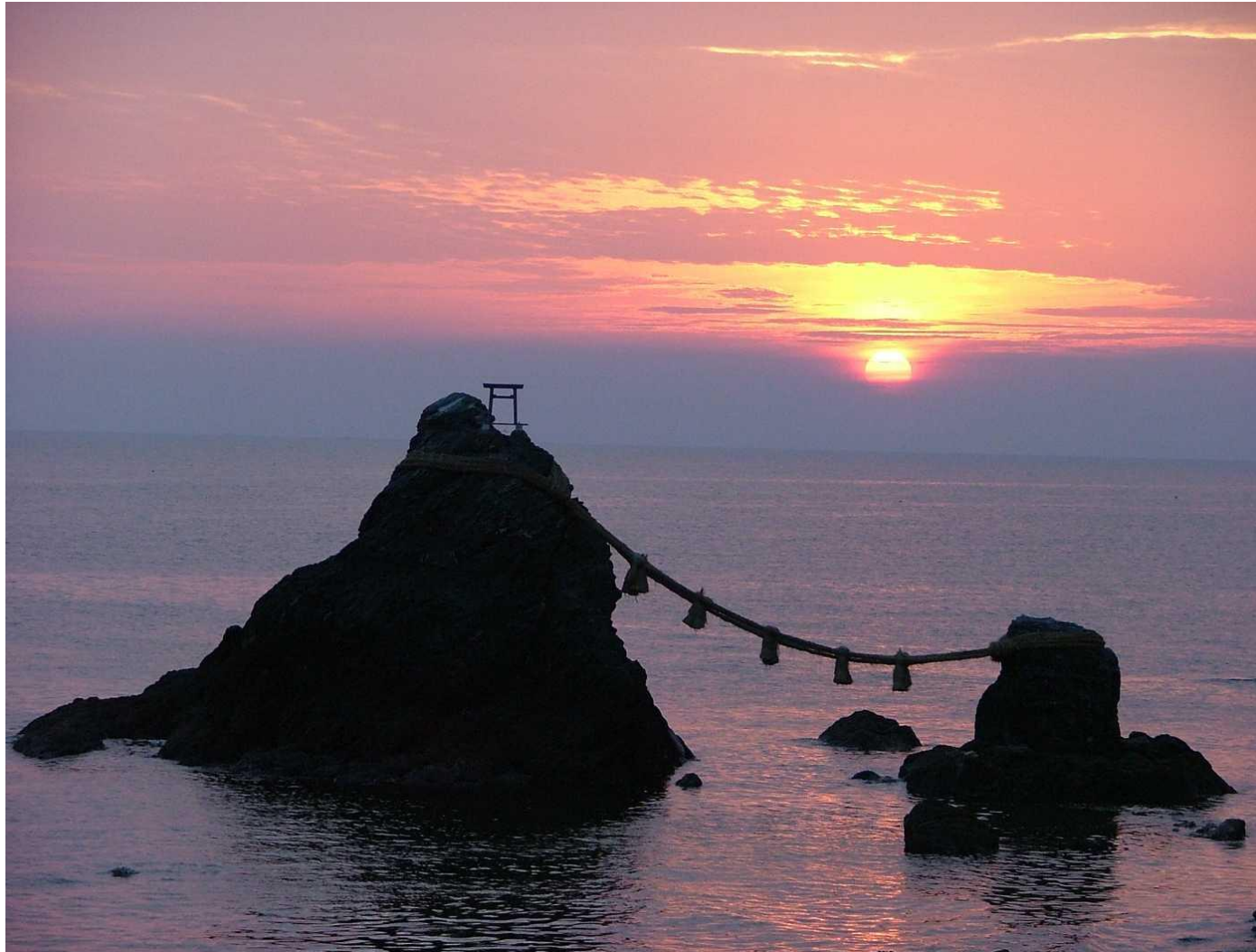
- Susanoo vertoont onrein gedrag en creëert chaos in het godenrijk. Amaterasu schrikt zo dat zij zich in een grot verbergt
- De andere kami lokken de Zonnekami echter weer naar buiten waardoor ‘de schittering weer aan de hemel staat’. Susanoo krijgt straf (boete (‘duizend tafels vol eten’), ballingschap en zijn baard en nagels worden afgeknipt)
- Zo is de harmonie hersteld. De opgave van de kami is om deze te behouden door eendrachtige samenwerking

Schrijn van Amaterasu (Ise)

- De schrijn van de Zonnekami belichaamt natuurlijkheid en rusticiteit

De 'getrouwde rotsen' van Futami

Kenmerken van shinto-filosofie

- Geen scheiding tussen het geestelijke en het materiële: alles is kami (zie scheppingsmythe)
- De *torii* en *shimenawa* lichten plekken uit waar de mens zich krachtig met de kami kan verbinden. Men staat oog in oog met een ontzagwekkend mysterie
- De spiegel is niet alleen een symbool van Amaterasu's geest, maar ook van de hart-geest (*shin / kokoro*) van de shinto-volgeling: men kan alleen reflecteren als men rein is
- Voordat men een ritueel kan uitvoeren moet het hart zuiver zijn (*makoto no kokoro*). Men wast de handen en spoelt de mond

Het karakter van de Japanse filosofie (4)

- De zuiverheid die in 'shintō' centraal staat, gaat hand in hand met **verfijning**
- Deze **verfijning** wordt in het boeddhisme gekoppeld aan **verbinding**, namelijk van de mens met de leer van de Boeddha / alles wat is etc.

- *Gekozen door Jōō*
- Ver kijk ik voorbij
- de kersenbloesems
- of gekleurde bladeren:
- slechts hutten bij de haven
- In de herfstschemer.